

RELIGIONSKUNSKAP

nivå 1

MARIA ENGSTRAND
JULIA OLSSON GRUNNAN
SOFIA VIKING

CAPENSIS FÖRLAG AB

SPRÅKGRANSKNING
Gunilla Ohlsson Språkvårdsbyrån AB

VÄRDEFULLA SYNUNKTER PÅ INNEHÅLLET
Linda Haapala, Frida Haraldsson, Johan Lind,
Julia Lindholm, Anne-Li Olsén, Joni Stam
och Thérèse Söderström

Capensis förlag AB
Falköping
www.capensis.se
e-postadress: info@capensis.se

© 2026 Limnea utbildning AB, Maria Engstrand,
Julia Olsson Grunnan och Sofia Viking

ISBN-13:978-91-89935-23-5

Första upplagan 2026
Första tryckningen 2026
Tryck: GPS Group, Bosnien och Hercegovina

Redaktör och grafik
Jan Wiklund

Framsida
Pura Lempuyang Luhur, Indonesien
Athanasios Gioumpasis/Gettyimages

Boken är skyddad av upphovsrättslagen.

FÖRORD

Religionsämnet erbjuder stora möjligheter att diskutera viktiga frågor om livet som inte har några enkla svar. Studier i ämnet ger kunskap om olika livsåskådningar som är till hjälp för att förstå sig själv och andra.

Capensis tre principer för läromedel

Religionsboken är skriven utifrån Capensis tre principer för läromedel. De innebär att

- ◇ konkretisera det centrala innehållet
- ◇ ha en tydlig struktur
- ◇ göra ämnet enkelt att förstå.

Konkretiserat

Vår ambition med boken är att konkretisera det centrala innehållet. Det kan förhoppningsvis ge förutsättningar för att utveckla de kunskaper och förmågor som beskrivs i ämnets syfte.

Strukturerat

För att skapa en tydlig struktur är boken indelad i fyra delar utifrån de fyra innehållspunkterna i det centrala innehållet. Rubrikerna på kapitlen är hämtade från det centrala innehållet.

Enkelt

Vi som har författat boken har använt oss av ett begränsat antal nya begrepp för att presentera ämnesinnehållet. I slutet av varje kapitel finns en ord- och begreppslista samt instuderingsfrågor och diskussionsfrågor.

Fiktiva karaktärer

Inom religionsdidaktisk forskning lyfts behovet av att visa levd religion och variation inom och mellan religioner. Genom att fokusera på hur livsåskådningar praktiseras i vardagen kan undervisningen motverka stereotyper och stödja elevernas utveckling av ämneslitteracitet.

I boken finns sex sidor om fiktiva karaktärer. Fiktiva karaktärer kan användas som en metod för att tydliggöra didaktiska poänger, skapa en trygg diskussionsmiljö och synliggöra religion i vardagen samt som tolknings- och diskussionsverktyg. Läs gärna igenom Sofia Vikings artikel ”Upplevelse inifrån och utifrån” i *SO-didaktik* för att lära mer.

Maria Engstrand
Julia Olsson Grunnan
Sofia Viking
Falköping, 20 april 2026

INNEHÅLL

IDENTITETER OCH LIVSÅSKÅDNINGAR	9	JUDENDOM	36	ISLAM	80	Heliga platser inom buddhismen	117
INDIVIDERS OCH GRUPPERS IDENTITET	10	Sammanfattning av judendomens historia	37	Sammanfattning av islams historia	81	Religiösa praktiker	118
Individuell identitet	11	Tanakh - judendomens viktigaste urkund	38	Muhammed - den siste profeten	82	Buddhistiskt liv och identitet	119
Gruppidentitet	12	Gud, människan och världen	39	Koranen - islams viktigaste urkund	84	Buddhism i samtiden	120
Existentiella frågor och livsåskådningar	14	Förbundens religion	40	Gud, människan och världen	86	Ord, begrepp och frågor	120
Definitioner och indelningar av religioner	16	Judendomens huvudinriktningar	41	Islams huvudinriktningar	88	SEKULÄRA LIVSÅSKÅDNINGAR	122
Religioner och sekulära livsåskådningar - en översikt	17	Levnadsregler och religiösa praktiker	42	Levnadsregler och religiösa praktiker	90	Fyra sekulära livsåskådningar	123
Från liberal till fundamentalistisk tolkning	18	Heliga platser inom judendomen	46	Heliga platser inom islam	93	Några sentida sekulära företrädare	124
Vem tillhör en religion?	19	Judiskt liv och identitet	47	Muslimskt liv och identitet	94	Vad som betonas i olika sekulära livsåskådningar	125
Ord, begrepp och frågor	20	Judendom i samtiden	48	Islam i samtiden	95	Fyra viktiga områden i sekulär humanism	126
RELIGIONSFRIHET	22	Judendom i Sverige	49	Islam i Sverige	96	Sekularisering i Sverige	127
Ord, begrepp och frågor	24	Ord, begrepp och frågor	50	Ord, begrepp och frågor	97	Ord, begrepp och frågor	128
RELIGIÖS MÅNGFALD OCH TOLKNINGAR I VÅR TID	25	KRISTENDOM	52	HINDUISM	100	JÄMFÖRANDE PERSPEKTIV	130
Varför religioner uppstår	26	Sammanfattning av kristendomens historia	53	Hinduiska gudar	101	Gudsuppfattning inom de fem världsreligionerna	131
Varför religioner består	27	Jesus - Guds son	54	Sanatana dharma - den eviga läran	102	Människosyn inom judendom, kristendom och islam	132
Människosyn och gudsuppfattning inom religioner	28	Bibeln - kristendomens viktigaste urkund	56	Hinduismens huvudinriktningar	104	Människosyn inom hinduism och buddhism	133
Auktoriteter inom religion	30	Gud, människan och världen	58	Hinduismens urkunder	104	Människosyn inom sekulära livsåskådningar	134
Abrahamitiska religioner	32	Sakrament - heliga handlingar	60	Sammanfattning av hinduismens historia	105	Katolicism, ortodox kristendom och protestantism	135
Dharmiska religioner	33	Religiösa praktiker	62	Heliga platser inom hinduismen	105	Sunni och shia	136
Sekulära livsåskådningar	34	Kristendomens huvudinriktningar	65	Religiösa praktiker	106	Hinduism och buddhism	137
Ord, begrepp och frågor	35	Ortodoxa kyrkor	66	Hinduiskt liv och identitet	108	Sammanfattning av världsreligionerna I	138
		Romersk-katolska kyrkan	68	Hinduism i samtiden	109	Sammanfattning av världsreligionerna II	140
		Protestantiska kyrkor	70	Ord, begrepp och frågor	110	Fiktiva karaktärer	142
		Heliga platser inom kristendomen	72	BUDDHISM	112	Ord, begrepp och frågor	147
		Kristet liv och identitet	73	Gautama Buddha - den upplyste	113		
		Kristendom i samtiden	74	Dharma - den buddhistiska läran	114		
		Kristendom i Sverige	75	Buddhismens huvudinriktningar	116		
		Ord, begrepp och frågor	76	Buddhismens urkunder	116		
				Sammanfattning av buddhismens historia	117		

MELLAN RELIGION OCH SAMHÄLLE	149	Sinnelagsetik	182
		Omsorgsetik	182
RELIGIONENS ROLL I SAMHÄLLET	150	Dygdetik	183
Religionsfrihet i samhället	151	Rättighetsetik	184
När religion och samhälle har flätats ihop	152	Religiös etik	184
Religiösa regler och lagar	154	En översikt av några etiska teorier	185
Befrielseologi inom katolska kyrkan	156	Jämförelse mellan kristen och sekulär humanistisk etik	186
Kristendom och samhälle i Sverige	158	Centraletik och signaletik	187
Ord, begrepp och frågor	159	Ord, begrepp och frågor	188
RELIGION OCH VETENSKAP	160	EXISTENTIELLA FRÅGOR	192
Religion och vetenskap - två olika sätt att förstå världen	161	Universums och livets uppkomst	193
Förenlighet eller oförenlighet?	162	Livet här och nu	194
Finns det en enda väg till sann kunskap?	164	Döden	196
Olika tolkningar av Bibeln	166	Vetenskaplig syn på döden	197
Ord, begrepp och frågor	167	Religioners syn på döden	198
KÖN OCH SEXUALITET	168	Livet - att känna oro inför eller se fram emot?	200
Hur religiösa normer påverkar	169	Skuld och skam	201
Ojämsliddhet och jämställdhet	170	Ord, begrepp och frågor	202
Kvinnors inflytande ökar inom religionerna	171	ETT GOTT LIV	204
Människors lika värde	172	Vad är ett gott liv?	205
Religion och hbtq+-personers livsvillkor	174	Människovärde	206
Ord, begrepp och frågor	176	Rättvisa	207
ETISKA OCH EXISTENTIELLA FRÅGESTÄLLNINGAR	177	Frihet	208
ETISKA TEORIER	178	Att förbättra världen	209
Konsekvensetik	180	Ord, begrepp och frågor	210
Kontraktsetik	180	REGISTER	213
Pliktetik	181	BILDFÖRTECKNING	216

KAPITEL	CENTRALT INNEHÅLL
Identiteter och livsåskådningar	Hur individers och gruppers identitet kan formas i förhållande till religion och livsåskådning. Rätten till religionsfrihet.
Individers och gruppers identitet	
Religionsfrihet	
Religiös mångfald och tolkningar i vår tid	Tolkningar och varierande praktiker inom kristendom samt islam, judendom, hinduism och buddhism, i Sverige och i omvärlden, med betoning på samtida förhållanden. Kännetecken för dessa religioner samt jämförande perspektiv inom och mellan religioner och andra livsåskådningar, till exempel på människosyn och gudsuppfattningar.
Judendom	
Kristendom	
Islam	
Hinduism	
Buddhism	
Sekulära livsåskådningar	
Jämförande perspektiv	
Mellan religion och samhälle	Hur religion och livsåskådning kan påverka och påverkas av förhållanden och skeenden i samhället. Frågor om religion och vetenskap i förhållande till olika sätt att förstå världen samt frågor om religion i relation till kön och sexualitet.
Religionens roll i samhället	
Religion och vetenskap	
Kön och sexualitet	
Etiska och existentiella frågeställningar	Analys av och reflektion över etiska och existentiella frågor utifrån religioner och andra livsåskådningar samt utifrån relevanta begrepp och modeller. Etiska och moraliska föreställningar om vad ett gott liv och ett gott samhälle kan vara.
Etiska teorier	
Existentiella frågor	
Ett gott liv	

DEFINITIONER OCH INDELNINGAR AV RELIGIONER

En religion kan handla om många olika saker. Det kan vara tron på kampen mellan ont och gott och att välja det rätta, tron på en himmel och ett helvete, tron på änglar, tron på evigt liv och tron på en frälsare.

Substantiella och funktionella definitioner

Vad religion är diskuteras ständigt, och religionsbegreppet tolkas på olika sätt. Därför delas ofta religionsbeskrivningar in i två grupper.

- **Substantiella definitioner:** De fokuserar på vad religionerna är och innehåller. Här hamnar världsbild, värderingar och attityder samt jämförelser av olika religioners gudsuppfattning och människosyn i fokus.
- **Funktionella definitioner:** De fokuserar på vad religionerna gör, det vill säga vilken betydelse religioner har för individer och grupper.

Att systematisera religioner

En religion går att dela in i flera huvudinriktningar. En huvudinriktning har många utövare samt avgränsas tydligt från andra huvudinriktningar av organisationsform, teologi och praktik. De tre huvudinriktningarna inom kristendomen är katolicism, protestantism och ortodox kristendom.

Inriktningar, riktningar och grenar är undergrupper till huvudinriktningar. Några exempel inom protestantismen är lutherdom, kalvinism och anglikanism. Svenska kyrkan hör till lutherdomen.

Inom islam finns flera olika rättsskolor. De tolkar och systematiserar religionens lagar och regler.

När begreppet tolkningstradition används för att beskriva en religion kan det handla om hur texter tolkas, tron utövas och hur det religiösa livet organiseras.

För att systematisera religioner kan begrepp som huvudinriktningar, inriktningar, riktningar, grenar, tolkningstraditioner, rättsskolor, sekter och samfund användas, liksom begreppet religiös rörelse. En religiös rörelse är när utövare samarbetar för att förändra, bevara eller förnya religiösa idéer.

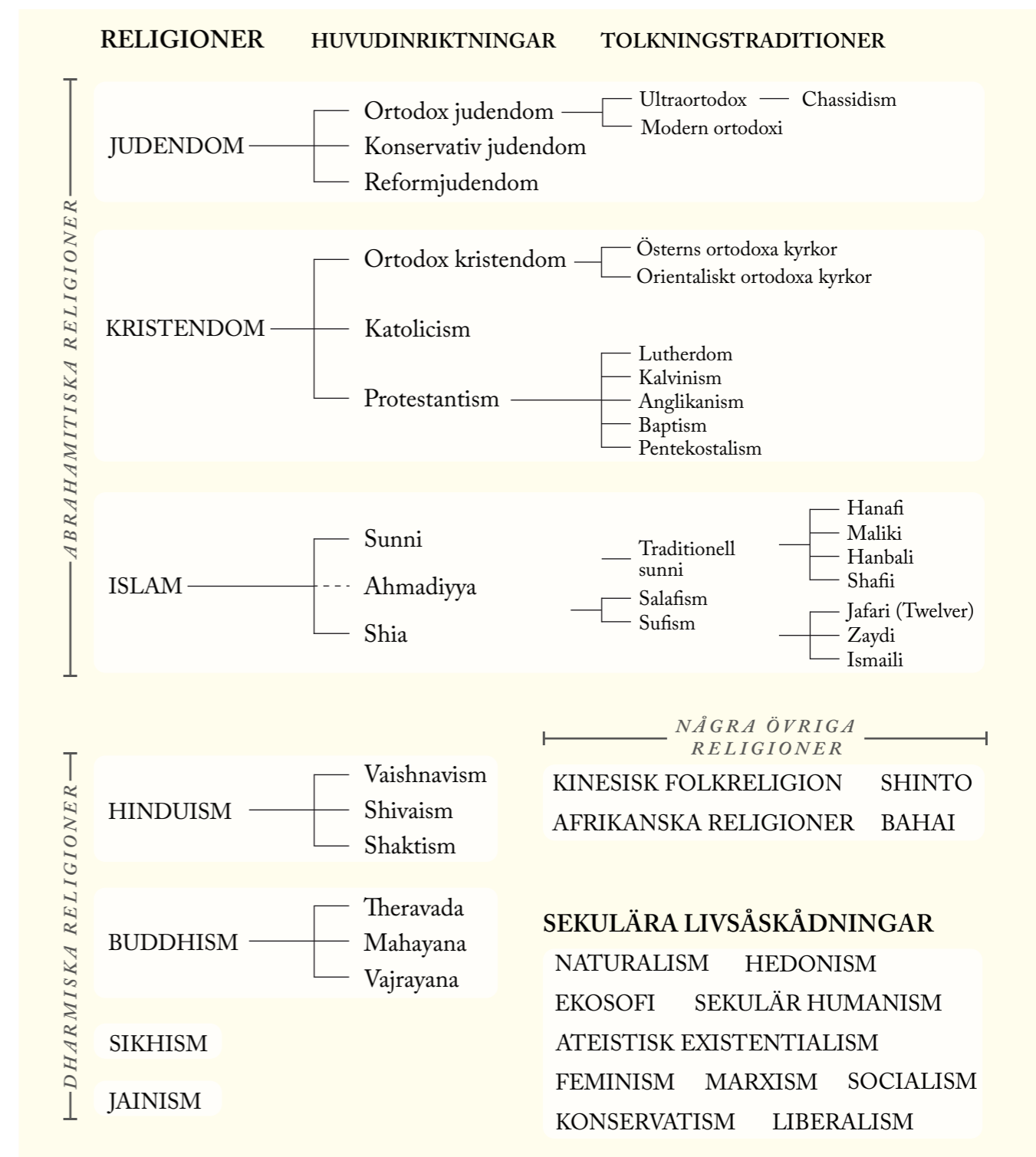

Substantiellt: Under kyrkomötet i Nicaea, 325 e.v.t., fastställdes Jesus gudomlighet.

Funktionellt: En hinduisk kvinna ber. Watford, Storbritannien.

RELIGIONER OCH SEKULÄRA LIVSÅSKÅDNINGAR - EN ÖVERSIKT

FRÅN LIBERAL TILL FUNDAMENTALISTISK TOLKNING

Inom varje religion finns olika sätt att tolka tro, urkunder och vad ett religiöst liv innebär. Dessa tolkningar kan vara mer öppna och föränderliga eller mer slutna och oföränderliga. Dessa olika synsätt påverkar hur religioner uttrycks i vardagen, i gudsuppfattning, människosyn, etik och religiösa praktiker. Det finns därför många sätt att tro och leva.

Liberal eller reforminriktad tolkning

En liberal eller reforminriktad tolkning betonar individens frihet att tolka religionen i relation till sin samtid. Traditioner kan anpassas och religiösa regler ses ofta som underliggande principer snarare än bindande.

Konservativ tolkning

En konservativ tolkning försöker bevara traditioner, men är ibland öppen för viss förändring. Här finns en vilja att förena gamla tolkningar med samtida livsvillkor.

Ortodox tolkning

Den ortodoxa tolkningen håller fast vid traditionen och följer religiösa regler noggrant. Här ses religionens ursprungliga budskap som något som inte bör förändras.

Fundamentalistisk tolkning

Fundamentalism innebär en mycket strikt tolkning där religionens texter och regler ses som absoluta sanningar. Denna hållning motsätter sig ofta förändring och vill återgå till en form av religionen, som den uppfattas ha varit från början. När vissa uppfattningar inte får ifrågasättas kan det hämma en personlig tolkning och möjligheten att anpassa religionen till nya samhällsförhållanden.

Religiösa dogmer

Religiösa dogmer är centrala och oföränderliga tolkningar inom en religion. Dogmer skapar en gemensam grund som håller ihop religionen.

Liberal tolkning Reforminriktad	Konservativ tolkning	Ortodox tolkning	Fundamentalistisk tolkning
Anpassar religionen utifrån förhållanden i dagens samhälle. Individens har stor frihet att tolka religionen.	Förändrar religionen försiktigt och långsamt i förhållande till samhället. Försöker bevara religiösa traditioner, men är ibland öppen för viss förändring. Finns en vilja att förena gamla tolkningar med samtida livsvillkor.	Följer samhällets normer om de inte strider mot religionens. Följer den traditionella linjen inom religionen. Religionens företrädare har mycket stort inflytande på vad som är rätt och fel tro.	Tar kraftigt avstånd från moderna normer och värderingar. Ofta avvisande eller fientligt inställd till andra religiösa tolkningar än sina egna. Individens har minimal frihet att tolka religionen.
Exempel: Svenska kyrkan	Exempel: Katolska kyrkan	Exempel: Grekisk-ortodoxa kyrkan	Exempel: Independent Fundamental Baptists

VEM TILLHÖR EN RELIGION?

Det finns många olika sätt att beskriva individers relation till religion. De som gör en liknande tolkning av tro och praktik inom en religion skapar en egen grupp med en gemensam gruppidentitet.

Tro

Tro handlar om att lita på eller vara övertygad om att något är sant, även om det inte finns några vetenskapliga belegg för det. I religiösa sammanhang betyder tro ofta att tro på en gudomlig högre makt och/eller en andlig verklighet som påverkar människors liv. För vissa är tron stark, medan den för andra är mer symbolisk.

Religiösa

De som har en tro på en gudomlig högre makt och/eller en andlig verklighet kallas religiösa. Det betyder att tron är något som påverkar deras vardag, värderingar och sätt att leva. Att vara religiös kan innebära att delta i religiösa ceremonier, be regelbundet, följa religiösa regler och traditioner eller försöka leva enligt sin religions moraliska och etiska principer. Vissa visar sin tro öppet, medan andra är mer privata med sin religiositet.

Religionsutövare

De religiöst troende som praktiserar sin religion aktivt genom bön, högtider och traditioner kallas religionsutövare.

Religionstillhörighet

Att tillhöra en religion innebär att en person har en koppling till en religion genom tro, självidentifiering, kultur och/eller medlemskap i ett samfund. Det går därför att tillhöra en religion genom att

identifiera sig kulturellt med den, utan att själv tro eller utföra religiösa handlingar.

Anhängare av en religion

Gemensamt för alla anhängare av en religion är att de på något sätt känner samhörighet med religionens lära, symboler eller gemenskap. Begreppet anhängare betonar ett mer aktivt utövande eller stöd av religionen än vad religionstillhörighet gör.

Människans frihet att välja

I diktaturstater har människor låg grad av frihet och kan därför ha svårt att utöva sin religion. I demokratiska länder med religionsfrihet kan starka familje-, släkt- eller klanband göra det svårt för individer att avvika från släktens religiösa tillhörighet utan att riskera sociala konsekvenser.

En utövare av buddhism. Vietnam.

ORD OCH BEGREPP I KAPITLET

Andlig verklighet En del av tillvaron som inte är materiell, utan uppfattas som osynlig och helig med betydelse för liv, mening eller moral.

Anhängare av religion Individ som känner samhörighet med en religions lära, symboler och/eller gemenskap.

Ceremoni En rit som utförs efter ritualer kallas för ceremoni.

Existentiella frågor Livsfrågor. Frågor om livet, döden, identitet, etik och moral.

Gruppidentitet En grupp personer som har något gemensamt som var och en i gruppen kan identifiera sig med och ge uttryck för.

Gudomlig högre makt Ofta en eller flera gudar som är medvetna och viljestyrda.

Gudsuppfattning Hur man ser på gud eller det gudomliga.

Heligt Något viktigt, värdefullt eller orörbart. Avskilt från det vardagliga. Används ofta i religiösa sammanhang.

Högre makt En överordnad kraft som kan påverka människan och världen.

Individuell identitet Hur vi uppfattar oss själva och hur andra uppfattar oss.

Interkulturell kompetens Förmågan att leva och samarbeta med människor som tänker annorlunda än oss själva.

Kulturella rötter Språk, traditioner, religion och värderingar en individ eller grupp arvt från tidigare generationer.

Livstolkning Individens försök att förstå livet och ge mening åt erfarenheter, känslor och händelser som hen varit med om.

Livsaskådning Ett sammanhängande sätt att se på människan, världen, livet, döden och rätt/fel.

Mening i livet Handlar om vad som ger en människa värde, sammanhang och innehåll.

Mening med livet Handlar om varför livet finns och människans plats i tillvaron.

Människosyn Synen på människans egenskaper, värde, möjligheter, begränsningar och syfte.

Religion System för att uttrycka tro och söka närhet till något bortom det mänskliga, det vill säga det gudomliga och/eller andliga.

Religionstillhörighet Kopplingen mellan en person och religion genom tro, självidentifiering, kultur och/eller medlemskap i ett samfund.

Religionsutövare Person som aktivt praktiserar en religion.

Religiös Person som har en tro och aktivt lever ut den.

Religiös praktik Vad troende gör för att uttrycka, leva och upprätthålla sin tro i vardagen.

Religiös livsaskådning En livsaskådning som besvarar livsfrågor genom att utgå från en religion.

Religiösa dogmer Centrala och oföränderliga tolkningar inom en religion.

Sekulär livsaskådning En livsaskådning som besvarar existentiella frågor utifrån naturvetenskap, filosofi och psykologi.

Självidentifiering Den egna upplevelsen av vem man är, oavsett hur andra ser en.

Slump Händelser som inträffar utan avsikt, plan eller förutsägbarhet.

Teologi Läran om Gud.

Tradition utifrån tre olika perspektiv

(1) Allmän betydelse: ett mönster av beteenden, tankar och/eller uttryck som förs vidare mellan generationer och bevaras över tid.

(2) Religiösa traditioner: ett mönster av

handlingar, tankar, symboler eller berättelser som förs vidare från generation till generation och som har en särskild betydelse för de troende.

(3) Tolkningstradition: en teologiskt utvecklad tolkning som förs vidare i en avgränsad del inom en religion.

Tro Att acceptera något som sant eller riktigt, utan att med säkerhet veta att det är så.

Troende Att ha en övertygelse om att det existerar något mer och större än oss människor.

Urkund En urkund inom en religion innehåller mycket av det som är centralt inom religionen.

Övernaturligt Sådant som inte kan undersökas med våra fem sinnen eller som det saknas vetenskapliga belägg för, till exempel gudomliga högre makter, andar, magi, spöken, vidskepelse, astrologi, healing, spådom och telepati med mera.

INSTUDERINGSFRÅGOR

s. 10

1. Vad är det för skillnad på meningen med livet och meningen i livet?

s. 11

2. Vad är en individuell identitet?
3. Ge några exempel på vad som påverkar den individuella identiteten.

s. 12-13

4. Vad är en gruppidentitet?
5. Ange en för- och en nackdel med grupper.
6. Vilka olika delar bygger upp etniciteten?
7. Vilka värderingar finns bakom hedersförtryck?

s. 14-15

8. Vad är en existentiell fråga?

9. Vad är en livsaskådning?

10. Vad är det för skillnad på religiösa och sekulära livsaskådningar?

11. Vad är interkulturell kompetens?

s. 16

12. Vad är det för skillnad på de substantiella och funktionella definitionerna av religion?

s. 18

13. Hur skiljer sig synen på samhället åt mellan liberal, konservativ, ortodox och fundamentalistisk tolkning inom en religion?

s. 19

14. Vad betyder tro i religiösa sammanhang?

DISKUSSIONSFRÅGOR

15. s. 12 Vilka grupper, med en tydlig gruppidentitet, möter du i din vardag?

16. s. 12 I vilka sammanhang är etnicitet viktigt? Ovikligt?

17. s. 14 Hur förhåller sig livssyn, livshållning, livstolkning och individuell livsaskådning till varandra?

18. s. 16 Är pastafarianismen en religion?

TANAKH - JUDENDOMENS VIKTIGASTE URKUND

Judendomens viktigaste urkund är Tanakh, men även andra urkunder är viktiga för religionen.

Tanakh

Tanakh, som även kallas den hebreiska Bibeln, består av de tre delarna Toran, Neviim och Ketuvim. Berättelserna i Tanakh är centrala för dagens judar och den judiska identiteten. Tanakh och Gamla testamentet i den protestantiska Bibeln innehåller i stort sett samma texter, men med skillnader i ordning, indelning och ibland i översättning.

Toran

Den heligaste delen av Tanakh heter Toran. Toran utgörs av de fem Moseböckerna, det vill säga samma böcker som finns i Gamla testamentet. Där finns skapelseberättelsen och berättelserna om det judiska folkets förfäder.

I Toran finns enligt judisk tradition 613 bud, mitzvot, för hur Gud vill att folket ska leva. De mest kända är de tio budorden.

Ett manligt perspektiv

Berättelserna i Tanakh handlar om både män och kvinnor, men Gud och människornas liv beskrivs oftast ur ett manligt perspektiv. Gud tilltalas och beskrivs med ord som Herre och Fader. Stamfäderna Abraham, Isak, Jakob och judendomens viktigaste profet Mose var män.

Trots att perspektivet är manligt finns det i Tanakh även berättelser där kvinnor är viktiga. En sådan är berättelsen om drottning Ester som räddade den judiska befolkningen i Persien från massmord. En annan är om domaren och profeten Debora som ledde de israelitiska stammarna mot kananéerna drygt 1000 år före vår tideräknings början.

Tolkningar av Toran finns i Talmud och Midrash

Inom judendomen är det vanligt att diskutera hur Toran ska tolkas. Tolkningar och förklaringar av Toran har sammanställts i Talmud. Midrash är mycket gamla texter som förklarar delar av Toran. Både Talmud och Midrash är viktiga urkunder inom judendomen.

En rabbin håller upp Toran i en synagoga.

Debora.

GUD, MÄNNISKAN OCH VÄRLDEN

Judendomen är en monoteistisk religion. Gud har skapat världen och människan. Människan har fått uppdraget av Gud att vara Guds medarbetare på jorden. En av människans uppgifter är att skapa ett samhälle där det råder fred, harmoni och kärlek.

Gudsuppfattning

Inom judendomen ses Gud som god och allsmäktig. Enligt den judiska tron är Gud ständigt närvarande och har makten över sin skapelse. Det finns ingen självständig ond makt.

I Toran står namnet JHVH för Gud, då den hebreiska som Toran från början är skriven på saknar vokaler. Namnet kan läsas som Jahve eller Jehova. För att visa respekt för Gud är det enligt judisk tradition förbjudet att uttala Guds namn. I stället för att uttala Guds namn används ordet Adonaj, som betyder Herren.

Människosyn

Gud har skapat människan och givit henne en fri vilja. Det innebär att hon kan välja att följa Guds vilja och utföra goda handlingar eller att låta bli att följa Guds vilja och i stället utföra onda handlingar. Klassiska judiska texter talar om Guds belöning och straff. Idag är det många judar som tolkar det som att en god handling får positiva effekter i förbundet med Gud, medan en dålig handling leder till negativa konsekvenser.

I början av Toran berättas det om hur Gud skapade världen och livet på jorden. De första människorna, Adam och Eva, levde lyckliga i ett paradiset som Gud hade skapat i landet Eden.

Adam och Eva var olydiga mot Gud och blev därför straffade av Gud. De tvingades lämna Eden och var tvungna att kämpa för sin överlevnad i den hårda världen utanför.

Birkat Hachama, solens välsignelse, högtidlighålls vart 28:e år. Senaste gången var 8 april 2009 och nästa gång 8 april 2037. Då anses, enligt judisk tradition, solen åter stå på samma plats som vid världens skapelse.

PROTESTANTISKA KYRKOR

På 1500-talet ledde reformationen till att den katolska kyrkan splittrades och protestantiska kyrkor bildades. Idag finns det cirka 800 miljoner protestanter.

Göra bot

Den person som syndar skadar den kristna gemenskapen. De kan enligt kristna få förlåtelse av Gud. För att välkomnas in i gemenskapen igen kan en person göra bot, det vill säga visa ånger och bättring, till exempel genom att bekänna sina synder, fasta eller genomföra en pilgrimsvandring.

Under 1400-talet och början av 1500-talet tjänade den katolska kyrkan mycket pengar på att sälja avlatsbrev, som folk kunde köpa för att göra bot.

Martin Luther och Jean Calvin

En betydelsefull person under reformationen var den katolske teologiprofessorn Martin Luther. År 1517 sammanställde han sina 95 teser, där han framför allt kritiserade handeln med avlatsbrev, men också andra delar av kyrkans lära om synd, bot

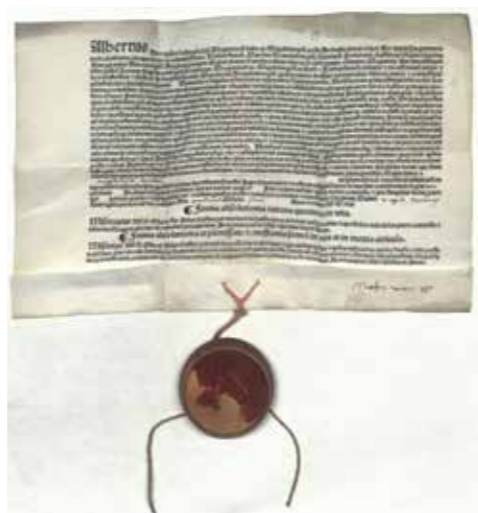
och förlåtelse. Han ansåg att förlåtelse för synder inte kunde köpas genom avlatsbrev, utan endast erhållas genom att vända sig direkt till Gud och visa sann ånger.

En annan känd reformator var Jean Calvin. Både Luther och Calvin ville reformera den katolska kyrkan, men resultatet blev i stället att det bildades nya utbrytarkyrkor, utan påven som överhuvud. Kyrkorna som utgick från Luthers kristendomssyn kallades lutherska, medan de som utgick från Calvins syn kallades reformerta.

Protestantismen

De nya kristna kyrkorna kom att kallas protestantiska, som kommer från ordet protestera. Protestantismen växte och spred sig över världen.

Reformationen förändrade också Europas politik. Flera furstar och kungar stödde reformationen för att kunna minska påvens och kyrkans inflytande. I vissa länder, som Sverige och England, fick staten större kontroll över kyrkan.

Avlatsbrev utgivet av ärkebiskop Albert på uppdrag av påve Leo X, 1517.

Många olika kyrkor bildas

Alla som bröt med den katolska kyrkan hade inte samma uppfattning om hur den nya kristna kyrkan skulle utformas. Därför utvecklades protestantismen under reformationen i fyra grenar:

- de reformerta kyrkorna
- den anglikanska kyrkan i England
- anabaptisterna
- de lutherska kyrkorna.

Inom de protestantiska grenarna gör religiösa företrädare i sin tur olika tolkningar av vad kristen tro innebär.

De protestantiska kyrkorna och deras ledare

Vissa protestantiska kyrkor är utformade på samma sätt som den romersk-katolska kyrkan och den ortodoxa kyrkan med uppdragen biskop, präst och diakon. Vissa protestanter kallar personen som predikar Guds ord för pastor.

Genom dopet välkomnas det lilla barnet in i den kristna gemenskapen.

Kvinnor

Många protestantiska kyrkor anser att kvinnor kan bli diakoner, präster, biskopar och pastorer.

Att möta Gud

De flesta protestanter anser att det bästa sättet att möta och lära känna Gud är genom Bibeln. Bibeln är den viktigaste källan till kunskap om Gud.

Två sakrament

Inom de protestantiska kyrkorna finns det två sakrament, dopet och nattvarden. Dopet är en viktig handling då personen som döps blir en del av den kristna gemenskapen.

Liksom i den romersk-katolska kyrkan och de ortodoxa kyrkorna är även nattvarden en viktig helig handling inom de protestantiska kyrkorna. Protestanter ser oftast nattvarden som en symbolisk minneshandling, även om vissa tolkningstraditioner menar att Jesus på ett andligt sätt är närvarande.

Amerikanska soldater deltar i en nattvardsgudstjänst i Irak under det pågående Irakkriget, 2003–2011.

ISLAMS HUVUDINRIKTNINGAR

Delningen av islam i två huvudinriktningar handlade om olika uppfattningar om vem Muhammed utsåg till sin efterträdare.

Kalifatens tid 632 - 1258

Muhammed var ledare för det muslimska samfundet. Efter Muhammeds död utsågs Muhammeds svärfar Abu Bakr till ledare, kalif, för att leda samfundet. Tiden från Muhammeds död till 1258 räknas som kalifatens tid.

Ali, som var Muhammeds kusin och svärson, ansågs av många vara den rättmätige efterträdaren och blev så småningom vald till kalif.

Splittring mellan sunni och shia cirka 680

Under Alis tid som ledare uppstod konflikter och inre splittring inom det muslimska riket. När Ali dog 661 blev frågan om det rättmätiga ledarskapet åter aktuell.

Sunni anser att den mest lämpade personen ska vara ledare, medan shia menar att ledaren också måste vara släkt med Muhammed. Alis son Husayn accepterade därför inte den ledare som utsågs efter hans far.

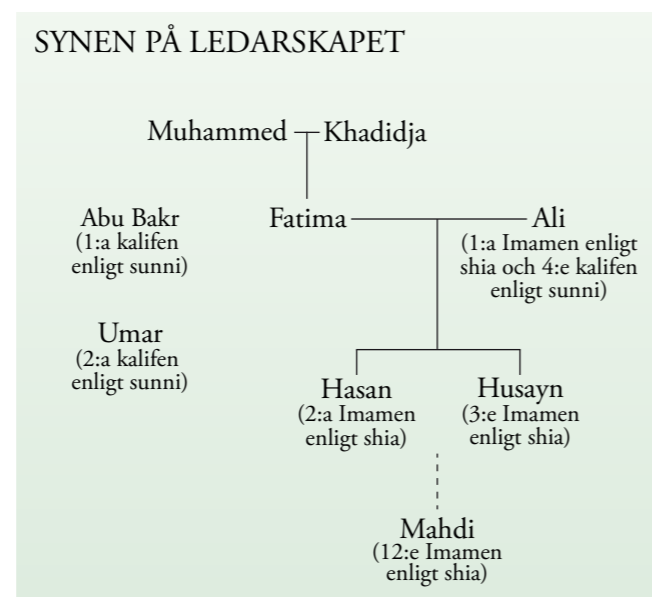
Kalifatets utbredning 750.

År 680 ledde Husayn ett uppror mot dem som hade makten. Upproret misslyckades och Husayn och en liten militär styrka dödades vid staden Karbala. Händelsen blev avgörande för den splittring som redan fanns i det muslimska samfundet. Med tiden växte två huvudinriktningar fram: sunni och shia. Husayns död var en stor tragedi för shiiterna och är än idag en symbol för förlusten av det rättmätiga ledarskapet.

Islam sprider sig

Under kalifatens tid växte det muslimska samfundet till ett stort imperium som sträckte sig över Mellanöstern, norra Afrika och Spanien.

Islams stora expansion skedde på både fredliga sätt och genom militära erövringar. Invånarna i de områden där muslimerna nu styrde kunde välja att omvända sig till islam.

Judar och kristna som valde att inte omvända sig kunde betala en särskild skatt till de muslimska härskarna för att få beskydd under det muslimska styret. De som varken omvände sig till islam eller betalade skatten riskerade i praktiken konflikter.

Under kalifatens tid blomstrade kulturen och vetenskapen då det fanns ett stort intresse för bland annat konst, naturvetenskap, medicin, arkitektur och filosofi.

Sunniislam

Sunnimuslimer utgör ungefär 90 procent av alla muslimer. Sunniislam är den dominerande tolkningen i bland annat de folkrika länderna Indonesien och Egypten.

Ordet sunni kommer från tanken om profetens sunna, det vill säga traditionerna och lärorna som profeten Muhammed levde efter.

Shiaislam

Shiamuslimer utgör ungefär tio procent av alla muslimer. Shiaislam är den dominerande tolk-

Inom sufismen är dans ett sätt att uppleva Guds närvaro. Turkiet.

ningen i länderna Iran, Azerbajdzjan, Bahrain och Irak. Ordet shia kommer från shiat Ali, vilket betyder att de tog Alis parti i frågan om ledarskapet.

Shiaislam och ledarskapet

Ledaren inom shia kallas Imam. Shiamuslimer anser att ledarskapet efter Muhammeds död endast var legitimt om det stannade inom Muhammeds släkt. Därför erkänner shiamuslimer inte de tre första kalifernas legitimitet utan ser Ali, det vill säga Muhammeds kusin och svärson, som den förste rättmätige ledaren. Utövare av den största grenen inom shiaislam menar att det har funnits tolv Imamer.

Den tredje Imamen var Alis son Husayn. Den tolfte och siste av dem var Mahdi. Han har levt dold sedan 873. Mahdi ska återvända en dag och fylla världen med rättvisa. Fram till Mahdis återkomst vägleder religiösa experter shiamuslimer.

Ahmadiyya

Ahmadiyya är en reformrörelse inom islam med cirka en procent av alla muslimer i världen. Den grundades 1889 av Mirza Ghulam Ahmad som ansåg sig vara den utlovade Mahdi.

Sufism och salafism

Sufism är en islamisk rörelse som uppstod under 700-talet och som finns inom både sunni- och shiaislam. Inom rörelsen betonas den personliga relationen med Gud.

Salafism är en islamisk rörelse som växte fram under 1700-talet. Salafism finns endast inom sunni. Salafister anser inte att de olika religiösa texterna behöver omtolkas, utan de kan följas strikt.

SANATANA DHARMA - DEN EVIGA LÄRAN

Sanatana dharma betyder den eviga läran och syftar på de principer som anses styra både universum och mänskligt liv. Det finns flera olika delar som förklarar den eviga läran.

Brahman - världssjälens

Brahman är ursprunget till allt levande och finns i allt levande. Vissa kallar brahman för världssjälens.

Atman - en del av brahman

I allt levande finns en liten del av brahman som kallas atman. När en människa dör försvinner atman från den döda kroppen. Atman återföds som ett djur, som en människa eller som en gud.

Hinduer anser att människan består av en tillfällig kropp och en evig atman. Att atman är evig betyder att den alltid har funnits och att den kommer att finnas i all evighet. Slutmålet för en hindu är att atman inte ska återfödas och därmed befrias.

En liknelse kan beskriva förhållandet mellan brahman och atman. Brahman är solen och en outtömlig källa till ljus medan atman är reflektioner.

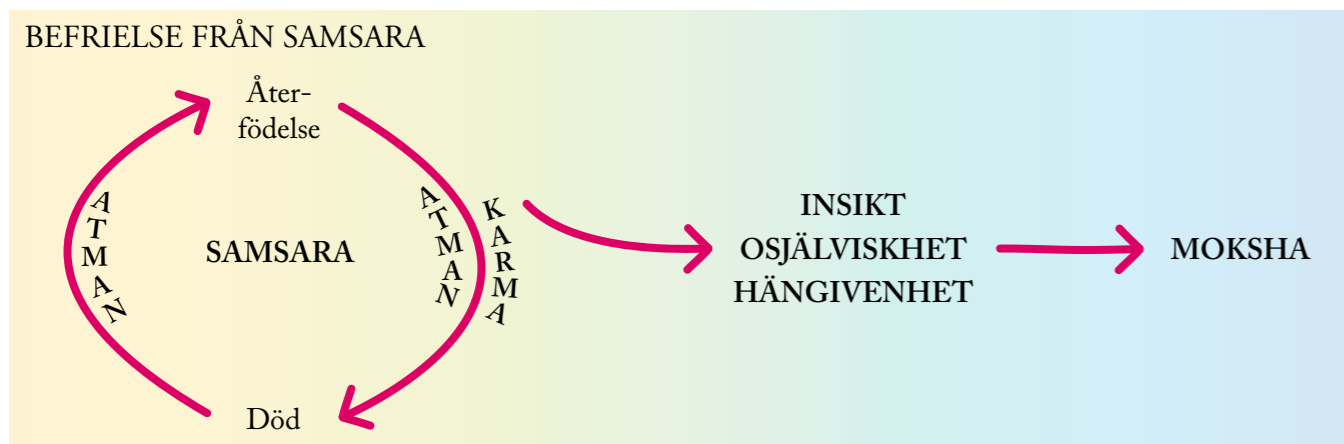

Solen reflekteras i vattnet.

Samsara - det eviga kretsloppet av liv

Allt levande rör sig i samsara, kretsloppet av liv med död och återfödelse. Det finns ingen början och inte heller något slut.

Livet för en hindu ses som ett evigt kretslopp av födelse, död och återfödelse. Kretsloppet kallas livets hjul. Atman kan befrias från samsara genom moksha. När kretsloppet bryts upphör atman att återfödas - atman når befrielse. Som en liknelse kan atman ses som vejen i ett stearinljus som flyttas från ett gammalt stearinljus till ett nytt.

Dharma - plikter

Alla levande varelser har plikter som de bör leva efter. Plikten kallas dharma.

Karma - handlingar

Under livet utför varje människa handlingar, det vill säga karma. Att följa sin plikt innebär att god karma fäster på atman. Att inte följa sin plikt innebär att dålig karma fäster på atman.

Karma är inget straff utan ses som en naturlig följd av handlingarna. Summan av karman avgör under vilka villkor atman återföds i nästa liv.

Moksha - befrielse från samsara

När en människa inser hur verkligheten egentligen är upphör atmans återfödelse. Atman befrias då från samsara, återfödelsens kretslopp. Det sker genom insikten att atman och brahman är ett och samma, en enhet som alltid har funnits eftersom någon verklig separation mellan dem aldrig existerat.

I Bhagavadgita beskrivs dharma som en moralisk vägledning.

Det som bryter samsara är moksha. Moksha kan uppnås genom insikt om atman och brahman, genom osjälviska handlingar eller genom hängivenhet till en av gudarna. Uppnås moksha förenas atman med brahman.

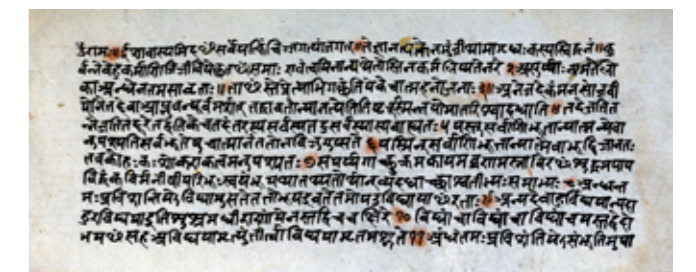
Maya - okunnigheten

Maya är okunnighetens slöja. Maya är det som hindrar människan från att se klart, det vill säga att se verkligheten som den faktiskt är. Att se klart innebär att inse att det finns en evig atman och att kroppen bara är tillfällig.

Ahimsa - icke-våld

Ahimsa inom hinduism betyder icke-våld och att inte orsaka skada i handling, ord eller tanke. Det är en av de viktigaste etiska principerna inom hinduism.

För hinduer innebär bland annat ahimsa att inte skada det levande som har atman då det får dåliga konsekvenser. Därför vördar hinduer allt levande i naturen och en stor del av dem är vegetarianer. I kontakt med andra människor ska hat undvikas och i stället ska milda ord användas.

Centrala religiösa begrepp inom hinduism beskrivs i Upanishaderna.

DHARMA - BUDDHAS LÄRA OCH VÄGEN TILL UPPLYSNING

Den buddhistiska läran kallas för dharma.

Samsara - det eviga kretsloppet av liv

Samsara är det eviga kretsloppet av födelse, död och återfödelse. Samsara är en pågående process eller ett tillstånd av existens.

Dukkha - otillfredsställelse i livet

Dukkha beskriver den otillfredsställelse som vi människor upplever i livet. Den kan bestå av:

- fysisk smärta, exempelvis vid sjukdom
- psykisk smärta, exempelvis om en vän dör
- förändringar, exempelvis försämringar som sker utanför vår kontroll.

Återfödelse

Dukkha kommer att finnas så länge återfödelsen sker, men Buddha menade att återfödelsen kan stoppas när man förstår vad det är som skapar den.

Det talas ofta om sex existenssfärer att återfödelse till. De tre bra är: gudarnas, asurornas och människornas riken. De tre dåliga är: helvetesvarelsernas, hungriga andars och djurens riken.

Begär tillför energi till återfödelsens eld.

Karma - handlingar

Karma betyder handling. Det är framför allt avsikten bakom handlingen som räknas. Handlingarna som en människa utför får konsekvenser för den framtida återfödelsen. Buddhister strävar efter att utföra handlingar som får positiva konsekvenser och undvika handlingar som får negativa konsekvenser.

Anatman - icke-atman

Anatman betyder icke-atman, det vill säga att det inte finns något bestående och självständigt "jag" som lever vidare efter döden. Buddhister tror att

Livshjulet med samsara och de sex existenssfärerna.

det sker en återfödelse av ett karmiskt flöde som leder till en ny existens.

Det karmiska flödet kan liknas vid en låga från ett brinnande stearinljus som tänder ett nytt ljus. Lågan symboliserar kontinuitet, men lågan har inget bestående och självständigt "jag".

Nirvana - utslocknande

Nirvana betyder blåsa ut, som när en låga släcks. Inom buddhism innebär det att begär, okunskap och negativa känslor som driver återfödelsen upphör. Därför finns det inget som längre binder människan till samsara, kretsloppet av återfödelse.

Ingen skapargud

Det finns gudar inom buddhismen, men buddhister tror inte att det finns någon gud som har skapat allt och som ska dyrkas. De tror inte heller att det finns en gud som dömer en person eller personens handlingar. För buddhister spelar gudarna ingen roll för själva befrielsen från återfödelsen.

De fyra ädla sanningarna

Buddha ansåg inte att människor ska tvingas att tro, tänka, tycka eller leva på ett visst sätt. Han presenterade det sättet som hade lett honom till upplysning. Buddha sammanfattade sitt sätt att bli upplyst i de fyra ädla sanningarna.

- **Sanning 1 - problemet:** Livet innehåller lycka, men också dukkha. Vänskap, kärlek och det egna livet tar till sist slut. Hur uppnås lycka som aldrig tar slut?
- **Sanning 2 - orsaken till problemet:** Dukkha uppstår när människan har begär efter mer än de grundläggande behoven som behövs för att leva. Begären kallas också livstörst. Pengar och snygga kläder är exempel på sådant som bara ger tillfällig lycka och skapar mer begär. Det är livstörsten som driver karma och bibehåller samsara.
- **Sanning 3 - lösningen på problemet:** Dukkha upphör när en person slutar att känna begär och då uppnås sann lycka.
- **Sanning 4 - att lösa problemet:** Sann lycka kan enligt buddhismen uppnås genom att följa den åttafaldiga vägen.

Den åttafaldiga vägen

Den åttafaldiga vägen består av åtta olika delar, till exempel kunskap om de fyra sanningarna och om meditation. Genom att följa den åttafaldiga vägen kan en buddhist uppnå befrielse från återfödelse.

En buddhist övar sig i att inte låta begär och negativa känslor styra sitt handlande och tänkande. Förändring sker inte automatiskt utan en person måste öva och aktivt ändra på sig.

NÅGRA SENTIDA SEKULÄRA FÖRETRÄDARE

Sekulära livsåskådningar har en lång historia. Här lyfts några sentida tänkare som varit viktiga.

David Hume (1711 - 1776)

David Hume var filosof, religions skeptiker och en förgrundsfigur inom naturalismen. Han menade att religion ofta bygger på vana, känslor och okunskap, snarare än på vetenskapliga belägg.

Jean-Paul Sartre (1905 - 1980)

Jean-Paul Sartre var filosof och mycket inflytelserik inom existentialismen. Existentialismen innebär att människan själv skapar mening i sitt liv genom sina val och handlingar.

Simone de Beauvoir (1908 - 1986)

Simone de Beauvoir var filosof och tillämpade existentialismen på moraliska frågeställningar om frihet, ansvar, förtryck, kärlek, kön och solidaritet. Hon visade hur kvinnor historiskt har definierats som "det andra" i relation till mannen, som betraktats som normen.

Sartre och de Beauvoir omgivna av journalister. Paris, 1970.

Katolska kyrkan förbjöd katoliker att läsa hennes bok *Det andra könet* från 1949 för att det kunde påverka deras tro och moral. Boken är och har varit mycket viktig för feminismens utveckling.

Arne Næss (1912 - 2009)

Arne Næss var filosof och grundare av ekosofin. Hans idé var att allt levande har ett eget värde, oberoende av vilken nytta människan skulle tänkas ha av det. Enligt Næss är människan en del av naturen och hon bör leva enkelt och i harmoni med allt liv.

Richard Dawkins (f. 1941)

Richard Dawkins är biolog och sekulär humanist. Hans sätt att tala öppet om icke-tro har inspirerat många att ifrågasätta religiösa dogmer och söka mening genom vetenskap och etik i stället för tro. Dawkins argumenterar för att tron på Gud är irrationell och att religion ofta gör mer skada än nytta.

Ariane Sherine, initiativtagaren till Atheist Bus Campaign, och Richard Dawkins.

VAD SOM BETONAS I OLIKA SEKULÄRA LIVSÅSKÅDNINGAR

Naturalism	Ateistisk existentialism	Ekosofi	Sekulär humanism
<i>Huvudfokus</i>			
Världen är naturlig och inte övernaturlig, och kan därför förklaras vetenskapligt.	Individens frihet, ansvar och ångest. Individens skapar själv mening i en meningslös värld.	Naturens egenvärde och människans del i ekosystemet. Att leva i harmoni med naturen.	Etik och mänskliga värden bestäms av människan. Att bygga ett fritt och rättvist samhälle.
<i>Människosyn</i>			
Människan är en biologisk varelse bland andra.	Människan är ensam, fri och ansvarig för sitt liv och sina val.	Människan är en del av naturens helhet, inte överordnad den.	Människan är rationell, social och kapabel att förbättra världen.
<i>Etikens och moralens grund</i>			
Rationellt tänkande med fokus på människans välbefinnande och samspel.	Individen skapar sin moral genom att vara ansvarig för sina val.	Det som gynnar ekosystemens balans och mångfald.	Förnuft, empati, optimism och mänskliga rättigheter.
<i>Natursyn</i>			
Vetenskapen är grund för förnuftiga beslut om resurser, ekosystem och hållbarhet.	Naturen är en neutral bakgrund för människans existens.	Allt levande har ett egenvärde. Människan har ett stort ansvar för naturen.	Människan har ett ansvar att nyttja naturen klokt.
<i>Gudsuppfattning: Går det att kombinera med en religiös livsåskådning?</i>			
Nej	Nej	Ja	Nej
<i>Grundare/viktiga företrädare</i>			
David Hume (1711 - 1776)	Jean-Paul Sartre (1905 - 1980)	Arne Næss (1912 - 2009)	Paul Kurtz (1925 - 2012)
<i>Symbol?</i>			
Nej. Naturalism, existentialism och ekosofi är inga organiserade rörelser med medlemskap, vilket innebär att de inte har några gemensamma symboler.			Ja

FÖRENLIGHET ELLER OFÖRENLIGHET?

Frågan om en gudomlig eller andlig verklighet existerar är central inom religion och filosofi. Människor har länge argumenterat både för och emot Guds existens.

Det finns flera sätt att se på relationen mellan religion och vetenskap. En del anser att religion och vetenskap handlar om olika frågor och därför kan existera sida vid sida - förenlighetsteori. Andra menar att de står i konflikt med varandra, eftersom de båda gör anspråk på att förklara samma frågeställningar - oförenlighetsteori.

Förenlighetsteori

Förenlighetsteori innebär att religion och vetenskap belyser olika sidor av verkligheten. Vetenskapen förklarar hur världen fungerar, medan religionen ger mening och moral. Som skilda, men samverkande områden, kan de tillsammans ge en mer nyanserad helhet utan att stå i konflikt.

Oförenlighetsteori

Enligt oförenlighetsteorin krockar religionernas utgångspunkt i tro, tradition och uppenbarelse med vetenskapen. Krocken skapar spänningar, särskilt om evolutionsteorin och olika skapelseberättelser.

FÖRENLIGHET	
Religion	Vetenskap
<i>Religion och vetenskap besvarar olika typer av frågor</i>	
Religionen ställer och besvarar varför-frågor om moral och livet.	Vetenskapen förklarar hur världen fungerar med naturlagar, processer och mekanismer.
<i>Existentiella tolkningar hindrar inte naturvetenskapliga förklaringar</i>	
Naturens lagbundenhet är ett uttryck för en skapad ordning snarare än som konkurrent till gudstro.	En vetenskaplig förklaring utesluter inte en religiös tolkning av varför världen finns över huvud taget.
<i>Metodskillnader - olika verktyg för olika syften</i>	
Religion använder uppenbarelser, tradition och personlig erfarenhet för att belysa olika sidor av verkligheten.	Vetenskap använder experiment, logik, analys, observationer och falsifierbarhet.
<i>Religiös etik kompletterar vetenskapens värdeneutralitet</i>	
Religion kan ge etiska riktlinjer som hjälper oss att använda vetenskapliga framsteg ansvarsfullt. Religiös etik kan svara på: Bör vi göra A?	Vetenskap beskriver verkligheten så värdeneutralt som möjligt, utan att ta ställning om det är rätt eller orätt. Vetenskapen kan svara på: Om A inträffar, inträffar B.

OFÖRENLIGHET	
Religion	Vetenskap
<i>Kosmologiska argumentet</i> Universum har en början och måste därför ha en orsak. Vissa menar att denna orsak är Gud.	<i>Vetenskaplig förklaring</i> Universums början och funktion förklaras med big bang och naturlagar.
<i>Finjusteringsargumentet</i> Naturkonstanterna, till exempel neutronens massa, är exakt inställda för liv vilket tyder på en skapare.	<i>Den antropiska principen eller multiversum</i> Naturkonstanterna är resultatet av slumpen eller så finns det många universum med olika egenskaper.
<i>Teistisk evolution</i> Gud använder evolutionen för att skapa liv.	<i>Evolutionsteorin</i> Ekosystem och arter har utvecklats gradvis.
<i>Moraliska argumentet</i> Det finns objektiva moraliska värden, det vill säga rätt och fel som kommer från Gud.	<i>Evolutionär moral</i> Moral har utvecklats naturligt som en del av människans överlevnad och samarbete.
<i>Ontologiska argumentet</i> Idén om en fullkomlig Gud innebär att Gud också måste existera.	<i>Olika religioner</i> Det finns många motsägande gudsuppfattningar, vilket gör det svårt att avgöra vilken som är sann.
<i>Fri vilja</i> Det onda uppstår inte för att Gud vill, utan för att människan missbrukar sin frihet.	<i>Det ondas problem - teodicéproblemet</i> En allsmäktig och god Gud borde inte tillåta så mycket lidande i naturen och människors liv.
<i>Religiös erfarenhet</i> Människor i olika kulturer vittnar om upplevelser av Gud eller det gudomliga.	<i>Guds tystnad</i> Om Gud finns, varför upplever inte alla samma närvaro?
<i>Intelligent design (ID)</i> Livets uppkomst från död materia är så osannolik att det tyder på en skapare.	<i>RNA-världshypotesen</i> En av flera hypoteser är att RNA-molekyler bildats spontant med förmåga till replikation.
<i>Existentiellt behov</i> Människan har ett naturligt behov av mening, tillhörighet och hopp vilket Gud besvarar.	<i>Psykologisk förklaring</i> Religiös tro kan förklaras som ett sätt att hantera osäkerhet, rädsla eller ensamhet.
<i>God of the gaps</i> Där vetenskapen inte har svar kan Gud vara förklaringen.	<i>Vetenskapen utvecklas</i> Okunskap är inte ett argument för att Gud finns. Vetenskapen utvecklas och besvarar successivt frågor.

RELIGION OCH HBTQ+-PERSONERS LIVSVILLKOR

För många hbtq+-personer kan det uppstå konflikter mellan deras religiösa tro och deras könsidentitet eller sexuella läggning. I vissa sammanhang upplevs trycket att följa traditionella religiösa normer som begränsande, vilket kan leda till känslor av skuld, skam eller osäkerhet. Samtidigt kan inkluderande religiösa miljöer ge stöd, stärka självbilden och skapa en känsla av gemenskap och tillhörighet.

Normers påverkan på könsidentitet och sexualitet

Religiösa normer kan både stödja och begränsa hbtq+-personers möjlighet att leva öppet i sin könsidentitet och sexuella läggning. Traditionella tolkningar av religiösa texter kan ge uppfattningar om hur män och kvinnor bör leva. Ibland skapar det inre konflikter när personliga värderingar krockar med religiösa normer för personer vars identitet eller relationer inte stämmer överens med de religiösa normerna.

Imam Abdul Motaleb är verksam i Dakshin Char Kalibari-moskén för det tredje könet. Bangladesh.

I vissa religiösa gemenskaper finns däremot inkluderande tolkningar som accepterar hbtq+-personers identitet. Här kan gemenskapen ge trygghet och stöd i identitetsskapandet. För individen kan det leda till en starkare självbild när stöd finns.

Stöd och motstånd i religiösa gemenskaper

Hbtq+-personers erfarenheter av religion varierar mycket beroende på vilken typ av gemenskap det handlar om:

- **Motstånd:** I mer konservativa gemenskaper kan hbtq+-personer uppleva att de inte får delta fullt ut i religiösa ceremonier, att de inte kan gifta sig inom gemenskapen eller att de utsätts för kritik och moraliserande budskap. Detta kan leda till utanförskap och känslor av osäkerhet.
- **Stöd:** I inkluderande gemenskaper accepteras hbtq+-personers identitet och relationer. Då kan gemenskapen bli en källa till trygghet och identitetsstärkande stöd.

RFSL demonstrerar för de hbtq+-personer som bor i länder där deras rättigheter är starkt begränsade.

Religionens roll för invandrade hbtq+-personer

För hbtq+-personer som invandrat till Sverige kan religion ge både frihet och begränsningar. Sverige erbjuder religionsfrihet och rättigheter för hbtq+-personer, vilket gör det möjligt att välja religiösa miljöer som är inkluderande eller att tolka sin tro på ett sätt som stämmer med den egna identiteten.

Invandrade hbtq+-personer kan också möta starkt tryck från sin familj eller sina kulturella gemenskaper att följa fastställda religiösa normer.

Synd, helighet och moral

Begrepp som synd, helighet och moral är centrala inom många religioner och påverkar hur hbtq+-personer uppfattas. Synd kopplas ofta till handlingar som strider mot religiösa normer, medan

helighet handlar om att leva enligt religiösa ideal. Moral definierar vad som anses vara rätt och fel i livet. För hbtq+-personer kan dessa begrepp ibland skapa begränsningar, men de kan också tolkas på ett inkluderande sätt som betonar respekt och människors lika värde.

Inkluderande tolkningar av religiösa texter

Vissa religiösa gemenskaper tolkar sina texter och traditioner på sätt som erkänner hbtq+-personers rättigheter. Kärleksbudskap, jämlikhet och medmänsklighet framhävs framför normer om kön och sexualitet. Detta gör det möjligt för hbtq+-personer att delta i religiösa ceremonier, äktenskap och församlingens verksamhet på samma villkor som andra.

Religiös tro som stöd

Religiös tro kan ha stor betydelse för hbtq+-personers självbild och känsla av gemenskap. Tro kan ge struktur, värderingar och vägledning som hjälper individen att förstå sig själv och sitt liv. I inkluderande församlingar blir religionen en resurs som stärker identitet och skapar trygghet.

Har vi inte alla samme Far?

Har inte samme Gud skapat oss?

Tanakh/Bibeln, Malaki 2:10

Nu är ingen längre jude eller grek, slav eller fri, man eller kvinna. Alla är ni ett i Kristus Jesus.

Bibeln, Galaterbrevet 3:28

Det finns inget tvång i religionen.

Koranen 2:256 (al-Baqarah)

Buddhistisk samkönad vigselceremoni i Taiwan.

RÄTTIGHETSETIK

Rättighetsetik bygger på idén att varje människa har grundläggande och okränkbara rättigheter, såsom rätten till liv, frihet och personlig integritet. En handling är moraliskt rätt om den respekterar och skyddar dessa rättigheter - oavsett konsekvenser eller personliga känslor.

Rättighetsetiken fokuserar på individens värde och skydd mot orättvisor, och används ofta inom politik, lagstiftning och mänskliga rättigheter. Att kränka en individs rättigheter anses vara fel även om det sker för ett ”större gott”.

Frågor en rättighetsetiker kan ställa sig

Respekterar handlingen varje individs grundläggande rättigheter? Kränks någons rätt till liv, frihet eller integritet? Vem påverkas mest av ett beslut, och skyddas hans rättigheter? Finns det en risk att någon utnyttjas i stället för att behandlas väl? Gäller rättigheten alla eller vissa grupper? Kan samhället försvara denna handling utifrån principen om lika rättigheter för alla?

FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna bygger bland annat på idéer från rättighetsetiken.

RELIGIÖS ETIK

Religiös etik utgörs av moraliska principer och regler som är baserade på en religion. Den religiösa etiken svarar på frågor om vad som är rätt och fel, gott och ont, genom att utgå från tolkningar av religionens urkunder, traditioner och gudstro.

Många religioner betonar lydnad, tro, kärlek, medkänsla och ansvar gentemot både gudomligheter och medmänniskor. Moralen ses som en väg mot frälsning, upplysning, paradiset eller befrielse från återfödelsens kretslopp. Den religiösa etiken kan uppfattas som evig och universell, eftersom den har sitt ursprung i gudomlig vilja, kosmisk ordning eller andlig insikt.

Frågor en religiös etiker kan ställa sig

Är handlingen i enlighet med gudomlig vilja, kosmisk ordning eller andlig insikt? Vad står i religionens urkunder? Leder handlingen närmare frälsning, upplysning eller Gud? Är det min plikt som troende att göra detta, oavsett vad andra tycker? Skadar detta min själ eller andras?

De tio budorden är exempel på religiös etik, det vill säga vad människor ska eller inte ska göra.

EN ÖVERSIKT AV NÅGRA ETISKA TEORIER

Etisk teori	Exempel på styrkor	Exempel på svagheter/kritik
<i>Konsekvensetik (utilitarism)</i>	Strävar efter största möjliga nytta för flest möjliga. Betonar ansvar för andra, även människor man inte har en relation till.	Svårt att veta hur konsekvenser och nyttor kommer att fördelas. Risk att fåtalet offeras för flertalets bästa. Tar inte hänsyn till relationer.
<i>Kontraktsetik</i>	Betonar rättvisa, jämlikhet och ömsesidiga skyldigheter. Kan användas som grund för demokrati och samhällsbygge.	Förutsätter att alla är jämlika när avtalet sluts, men så är det sällan i verkligheten. Risk att moral handlar mer om vad som är fördelaktigt än rättvist.
<i>Pliktetik</i>	Tydlig och principfast. Ger fasta regler att hålla sig till. Skyddar människors värde och rättigheter oberoende av konsekvenser.	Plikter som alltid ska gälla i alla sammanhang är ofta svåra att följa i praktiken. Att ”alltid tala sanning” kan leda till orimliga situationer. Svårt att välja mellan plikter.
<i>Sinnelagsetik</i>	Lyfter fram motivet och den inre viljan. Betonar människans avsikter med sina handlingar.	Goda avsikter kan leda till katastrofala resultat. Svårt att avgöra en persons verkliga motiv.
<i>Omsorgsetik</i>	Betonar relationer, empati samt ansvar för de närmaste och omgivningen. Gör moral mänsklig och känslonära.	Kan bli alltför begränsad till familj/vänner och riskerar att bortse från ansvar för de man inte har en relation till. Kan bli otydlig i större samhällsfrågor.
<i>Dygdetik</i>	Fokuserar på människans hela liv, inte bara enskilda handlingar. Betonar personlig mognad.	Otydligt vad en ”god människa” är. Kan uppstå konflikter när dygder krockar. Risk för att odygdiga människor fördöms.
<i>Rättighetsetik</i>	Skyddar individens värde och frihet. Tydlig grund för mänskliga rättigheter och rättvisa. Går att använda inom juridik.	Det kan uppstå konflikter när rättigheter krockar. Risk att förbise kollektivets bästa. Svårt att avgöra vilka rättigheter som är mest grundläggande.
<i>Religiös etik</i>	Ger en stöttande moralisk grund baserad på tro, tradition och religionens urkunder. Motiverar människor att leva moraliskt.	Risk för bokstavstro och brist på ifrågasättande. Etiken kan uppfattas som begränsande i mångkulturella samhällen.

DÖDEN

I ungdomsåren är det vanligt att börja fundera mer på meningen med livet och meningen i livet och vad som händer efter livet. Att tänka på döden kan väcka oro, sorg, nyfikenhet eller till och med rädsla. Det är helt normalt att ha frågor eller känna sig osäker. Att fundera på döden kan göra att vi blir mer medvetna om livets värde och fokuserar på det som är det viktiga i livet.

Existentiella frågor som är vanliga att fundera över är: Vad är meningen med mitt liv? Vad händer när jag dör? Vad är viktigt på riktigt? Hur hanterar jag oro för att förlora nära och kära?

Det är inte ett tecken på svaghet, utan på djup och mognad, att våga tänka på dessa frågor. Genom samtal, kreativitet, kunskap och reflektion kan det gå att hitta egna sätt att förstå och hantera tankar om döden.

Från vaggan ...

Från levande till död

Det finns flera uppfattningar om när en människa går från att vara levande till att vara död, till exempel:

- när samtliga funktioner i hjärnan har upphört och inte kan återkomma (hjärndöd)
- när en läkare dödförklarar en människa (juridiskt)
- vid förlust av medvetande och därmed även personlighet och självreflektion (filosofiskt)
- när själen lämnar kroppen (abrahamitiska religioner)
- vid återfödelse eller befrielse från kretsloppet (dharmiska religioner).

Döden väcker djupa existentiella, filosofiska och religiösa frågor hos många människor.

... till gravstenen.

VETENSKAPLIG SYN PÅ DÖDEN

Inom vetenskapen är döden ett biologiskt och medicinskt fenomen. Döden är livets slut. När kroppens livsuppehållande funktioner upphör är människan död. Efter det börjar kroppens vävnader brytas ned.

Medvetande

Människans medvetande är enligt vetenskapen förmågan att tänka, känna och minnas. Det finns inga vetenskapliga belegg för att människans med-

vetande fortsätter att finnas efter döden. Medvetandet är beroende av hjärnans funktion.

När hjärnan dör, upphör personens förmåga att tänka, känna, minnas och uppleva. Därför betraktas döden som slutet på individens existens.

Hjärndöd

I modern medicin används begreppet hjärndöd för att avgöra när en person inte längre lever, även om kroppen kanske hålls igång med hjälp av respirator. Den här definitionen av liv är viktig för att exempelvis göra många organdonationer möjliga.

Sekulär syn

Inom sekulära livsåskådningar betraktas döden som en naturlig avslutning på livet. När kroppen dör upphör medvetandet att existera. Därför är det viktigt att skapa en egen mening i livet och leva ett ansvarsfullt liv under sin levnad.

Vetenskap, etik och döden

Frågor om vad som händer efter döden väcker ofta viktiga existentiella och etiska funderingar. Även om vetenskapen inte tar ställning till religiösa föreställningar om ett liv efter döden, spelar etiska frågor om döden stor roll inom vård och forskning:

- När ska livsuppehållande behandling avslutas?
- Vad är en värdig död?
- Hur ska samhället ta hand om döda kroppar?

It's only a short trip. Enjoy it.

helgonförklarad 69
heliocentrisk världsbild 160, 167
helvetet 16, 87, 198, 199
henoteism 101, 110, 131
heteronorm 176
heterosexualitet 11, 168, 172, 173, 176
hijra 83, 97
himmelriket 67
hinduisk identitet 108
hjärndöd 196, 197, 202
Hjärtsutran 30
homosexualitet 11, 135, 168, 172, 173, 176
humanistisk livsåskådning 134, 147
humanistisk människosyn 134, 147
huvudduk 91, 171
högkyrklig 75

I
ikon 67, 76
ikonostas 67, 76
imam 30, 80, 97, 136, 141, 171, 173, 174
Imam 80, 88, 89, 97, 136
imam al-salah 80, 97
Induskulturen 105, 110
integration 150, 158
intelligent design (ID) 163, 165, 167
interkulturell kompetens 15, 20
islamism 95-97
islamofobi 96, 97
israeliter 37, 38, 40, 44, 50, 92, 154
Israels folk 50

J
jafaritiska rättsskolan 17, 155
Jahve 39
jainism 17, 25, 33, 35, 137
Jehova 39
Jesus Kristus 59, 63, 76
Jesusrörelsen 54, 76

JHVH 39
Jibril 82, 84, 85, 93
jiddisch 49, 50
Judaskyssen 54
judehat 47, 50
judisk identitet 38, 41, 47, 48, 50
judiska folket 38, 47, 50
jungfru Maria 54, 63, 67, 76
jämfällldhet 95, 109, 149, 170

K
Kaba 91, 93, 97
kalifatens tid 81, 88, 89
kalvinism 16, 17
Kanaan 40, 41, 50
karma 33, 137
karma (buddhism) 114, 115, 120, 133, 137, 141, 199
karma (hinduism) 103, 105, 106, 110, 137, 141, 199
kast 108, 110
kastväsendet 108, 110
kinesisk folkreligion 17
konsekvensetik 179, 180, 185, 187, 188
konservatism 17, 122, 134
konservativ judendom 17, 36, 41, 42, 43, 138
konservativ tolkning 18
kontraktsetik 179, 180, 185, 188, 207
konvertera 41, 47, 50, 52

kosher 42, 50, 154
kreationism 164, 165, 167
Krishnarörelsen 109
kristen identitet 73
krucifix 62, 77
kulturell muslim 144, 147
kulturella rötter 12, 20
könsidentitet 168, 174, 176

L
liberal tolkning 18
liberalism 17, 122, 134
livshållning 21
livstolkning 15, 20, 161

livstörst 115, 120
logik 34, 35, 162, 188

M
mahayana 17, 30, 112, 116, 117, 139, 152
malikitiska rättsskolan 17, 155
mantra 100, 106, 110
martyr 81, 82
marxism 17, 122
maya 103, 110
menora 36, 50
Midrash 38, 50
missionera 47, 50
missionsarbete 53
missionsresor 53, 77
missionär 47, 50, 157, 158
mitzvot 38, 42, 50

moralisk identitet 178, 183, 188
moralisk kompass 178, 188
moraliskt dilemma 142, 147, 179, 188
moraliskt värde 143, 144, 163, 180, 182, 188
mosaisk lag 154, 159
mufti 155, 159
muslimsk identitet 94
mänskäran 80, 97, 136, 141
människans natur 204, 210
människovärde 179, 204, 206, 210

N
naturalism 17, 122-125, 128, 145
naturvetenskap 14, 20, 89, 134, 146, 160-162, 164, 165, 193
nirvana 115, 116, 120, 139, 195, 199
nåden 59-61, 77, 140

O
offer 28, 106
offerceremoni 110
ofri 208, 210

oförenlighetsteorin 147, 162, 167
okränkbart värde 204, 206, 210
okunnighetens slöja 103, 110, 207
okunnighetens tid 81, 93, 97
omoraliskt 178, 179, 188, 207
omskärelse 45, 94
omsorgsetik 145, 147, 179, 182, 185, 188
omvändelse 52, 77
orientaliskt ortodoxa kyrkor 17, 66
ortodox judendom 17, 41, 42, 138
ortodox tolkning 18
ortodoxi 17, 66, 77
ortodoxt kristen 77, 135

P
panteism 28, 131
pastor 52, 62, 71, 75, 76, 140
patriark 66, 77, 135
patriarkat 170, 176
pesach 44, 50, 55
Peterskyrkan 68
pilgrimsresa 72, 77
Platon 26
pliktetik 146, 147, 179, 181, 185, 187, 188
politisk ideologi 15, 134
polyteism 28, 35, 81, 101, 131, 139
protestant 77
prästvigning 66, 69, 135

Q
qibla 83, 97

R
ramadan 82, 90-92
rationella argument 186, 188
rasbiologi 37, 47, 50
reformationen 53, 65, 70, 71, 75, 77, 135, 158, 159

reformerta kyrkor 70, 71
reformjudendom 17, 36, 41-43, 138
reinkarnation 130
religioners kännetecken 35
religiös etik 162, 179, 184, 185, 188
religiös livsåskådning 9, 10, 14, 20, 25, 27, 29, 123, 125, 130, 146
religiös rörelse 16
religiösa ceremonier 19, 30, 126, 174, 175
religiösa dogmer 18, 20
religionstillhörighet 19, 20, 147
romarriket 46, 53, 54, 65, 77
rättighetsetik 145, 147, 179, 184, 185, 188
rättsskolor 16, 155, 158

S
sabbat 42, 43, 49, 50
sakrament 60-62, 66, 69, 71, 75, 77, 78, 135
salafism 17, 89, 97
salat 90
Sanatana dharma 100, 102, 110
sangha 117, 119, 120
sawm 90
scientism 165, 167
sekularisering 127, 128, 150
sekulär humanism 14, 17, 122, 123-126, 128, 186
sekulär livsåskådning 9, 14, 20, 123, 128, 134, 187
sekulär stat 126, 128, 145
sekulära ceremonier 126
shafitiska rättsskolan 17, 155
shahada 90
shakti 101, 110
shaktism 17, 100, 101, 104, 110, 139
Shakyamuni Buddha 112
sharia 91, 97, 144, 154, 155, 159
shiat Ali - Alis parti 89, 97
shintou 17
shirk 86, 97

Shiva 101, 110
shivaism 17, 100, 101, 104, 110, 139
Shoa 45, 48, 50
signaletik 187, 188
sikhismen 17, 25, 33, 35
sinnelagsetik 142, 147, 179, 182, 185, 188
sionism 36, 37, 48, 50
situationsetik 144, 147
sjukas smörjelse 61, 66, 69, 135
självidentifiering 19, 20
självmedvetenhet 198, 202
skam 174, 192, 201, 202
skamkultur 201, 202
skamstraff 201
skuld 174, 192, 201, 202
slump 14, 20, 34, 123, 163, 165
slöja 168, 171
socialism 14, 17, 122, 134
sociologi 166, 167
solidaritet 124, 204, 209, 210
stamfader 32, 38, 40, 50
stamsamhälle 82
statskyrka 75, 127
statsreligion 53, 65, 75, 77
stora schismen 1054 53, 77
streetsmart 146, 147
sufism 17, 89, 96, 97
sunna 84, 85, 89, 97, 155, 159
sura 84, 97
sutorr 116, 120, 139

T
Talmud 37, 38, 42, 50
Tanakh 36-38, 40, 42, 46, 50, 138, 175
tankefrihet 22, 24
tawhid 86, 97
teism 28
teistisk evolution 145, 147, 163
teodicéproblemet 163, 167
teokrati 151, 159
teologi 16, 20, 34, 43, 48
theosis 67, 76
theravada 112, 116, 139, 146

tidebönen 90
tolkningstradition 16, 17, 21, 27, 57, 62, 71, 75, 79, 96, 186
Toran 38-43, 50
transsexuell 173
treenigheten 58, 65, 76, 77, 131
tre juvelerna 119, 120
trimurti 101, 110
Trititaka 112, 116, 120, 139

U
ultraortodox 17, 41, 48
umman 82, 87, 97
underkastelse 80, 97
Upanishaderna 100, 103-105, 110, 139
uppenbarelse 30, 35, 81-83, 97, 131, 162, 166
Uppenbarelseboken 56, 57, 77
upplysning (buddhism) 112-118, 120, 146, 195
upplysningen 37, 158, 186, 206
uppståndelsen 29, 55, 56, 60, 64, 77, 198
utilitarism 180, 185, 188
utvalda folket 40, 48, 50, 138

V
vaishnavism 17, 100, 101, 104, 110, 139
vajrayana 17, 112, 116, 117, 139
vallfärden 83, 90, 91
varna 108, 110
varnssystemet 108, 110, 133
Vatikanstaten 68, 72, 140, 151
Vedaskrifterna 100, 104, 105, 110, 139
vedisk religion 33, 105, 139
vedisk tid 104, 105, 110
vesak 118
Vinaya Pitaka 116, 146
Vishnu 101, 110
voodoo 14, 25
värdeneutralitet 162, 167
världssjälen 101, 102, 106, 110

Västbanken 72, 187
Västra muren 29, 32, 42, 46, 50, 140
Västrom 53, 65
vördnad 29, 35, 72, 73, 112

Y
yezidism 25
yoga 33, 106, 109, 110
yogans vägar 106, 110
yttrandefrihet 22, 24, 151

Z
zakat 90

Å
återfödelse inom buddhism 114, 115, 120, 133, 137, 139, 141, 196, 199
återfödelse inom hinduism 101-105, 110, 133, 137, 139, 141, 195, 196, 199
åttafaldiga vägen 29, 112, 115, 119, 120, 139, 141

Ä
ärkebiskop 70, 75, 77, 135

Ö
ödesbestämt 34
ödet 14, 76, 123
österns ortodoxa kyrkor 17, 66
Östrom 53, 65
övergångsritualer 45, 64
övernaturlig 14, 21, 34, 123, 125, 127, 128, 187